

v byzantských solidoch. Aj v raffelsttetenskom colnom tarife, ktorý vydal Ľudovít IV. v rokoch 903 – 907, sa colné poplatky platili v čiastkových jednotkách byzantskej meny.

Od 10. storočia sa byzantské mince na našom území dostávajú už do zmenených politických a hospodárskych pomerov, ktoré neskôr vyústili do vzniku Uhorska. Doterajšie nálezy, ktoré obsahovali prevrátené mince (orientálne, západoeurópske a byzantské razby) ako pozostatok ozdôb na odevoch, opaskoch a konských postrojoch, získavali starí Maďari pri svojich lúpežných výpravách do okolitých štátov a mali pre nich skôr okrasnú funkciu a hodnotu drahého kovu ako kúpnu silu.

Koncom 10. a začiatkom 11. storočia si spoločenský vývoj vynútil aj obeh kovových platidiel. Táto úloha pripadla kráľovi Štefanovi I. (997 – 1038), ktorý si uvedomoval nielen ekonomickú, ale aj propagačnú funkciu mincí (suverenita, ideológia, hospodárska a kultúrna vyspelosť).

Málopočetné nálezy byzantských mincí z 11. a 12. storočia naznačujú, že v tomto období sa mohli používať nielen ako platidlo v zahraničnom obchode, ale v obmedzenej miere aj v domácom prostredí, popri domácich razbách uhorských denárov a obolov. Zákoník kráľa Štefana I., článok 32, uvádza hodnotu junca vo vzťahu k byzantskému zlatému solidu (tzv. *tinópénz*). Z toho hľadiska treba hodnotiť aj nálezy byzantských mincí z obdobia po 11. storočí.

Nálezy byzantských mincí – lokality

1. KRIŽOVANY NAD DUDVÁHOM, okr. Trnava
Pri práci v záhrade objavil A. Paldan v roku 1988 mincu – follis Konštantína X. a Zoe (913 – 919).
2. NITRA-ŠINDOLKA, okr. Nitra
V roku 1985 pri archeologickom výskume pohrebiska (B. Chropovský, G. Fusek) objavili v hrobe č. 11 polovicu mince – miliarens – Konštantína VII. Porfyrogeneta a Romana Lakapena (914 – 944).
3. IŽA, okr. Komárno
Pri revíznom archeologickom výskume v roku 1979 (J. Rajtár) na pohrebisku z 10. storočia bola v hrobe objavená zlatá minca, prevrátený solidus Romana I. Lakapena. Minca bola použitá sekundárne ako prívesok.
4. TEKOVSÁ STOLICA (bývalá)
Za neznámych nálezových okolností (anonymný nálezca) sa našla medená minca Jána I. Cimiskesa (969 – 976).
5. TRNOVEC NAD VÁHOM – okolie (?), okr. Galanta
Za neznámych okolností v roku 1879 (?) našiel F. Soter follis Konštantína X. Dukasa ? (1059 – 1067).
6. ŠALA-VEČA, okr. Galanta
Š. Rehák našiel vo vinohrade JRD striebornú mincu Issaca II. Angela (1185 – 1195) v neznámom čase.
7. ČIFÁRE-TELINCE, okr. Nitra
Okolo roku 1914 bol nájdený za neznámych okolností hromadný nález mincí, zlatá minca, bližšie neurčená minca Romana I. a Christophora (920 – 944), 7 zlatých mincí.
8. NITRA-IVANKA, okr. Nitra
Za neznámych okolností v roku 1914 bola nájdená zlatá minca Konštantína XII. Monomacha (1042 – 1055).
9. BRATISLAVA, okr. Bratislava
V 80-tych rokoch 20. storočia pri archeologickom výskume domu na Sedlárskej ul. 2 objavila K. Klinčoková byzantskú bronzovú mincu Manuela I. Komnena (1143 – 1180).

10. BRATISLAVA, okr. Bratislava

Pri archeologického výskume nádvorja Kutscherfeldovho paláca na Hlavnom nám. 7 (B. Lesák) bola v roku 1994 objavená byzantská minca.

11. SVÄTÝ JUR

Na vyvýšenine medzi Fanglovským a Rakovským potokom (medzi Svätým Jurom a Račou) bola objavená za neznámych okolností byzantská minca, solidus z rokov 751 – 775 Konštantína V. Kopronyma (741 – 775) a Leva IV. Chazarského (775 – 780), na rubovej strane s bustou cisára Leva III. Isaurského (717 – 741) z mincovne Syrakúzy.

12. BANSKÁ ŠTIAVNICA

Pri archeologickom výskume v polohe Staré Mesto – Glanzenberg, sa našiel byzantský bronzový scyphatus z prelomu 11. a 12. storočia.

13. MEDZIBRODIE NAD ORAVOU

Za neznámych okolností bol objavený hromadný nález približne 78 byzantských mincí. Z nich SNM-Historické múzeum má 8 ks mincí z 11. – 12. storočia (informácia B. Panisa).

14. KOPČANY

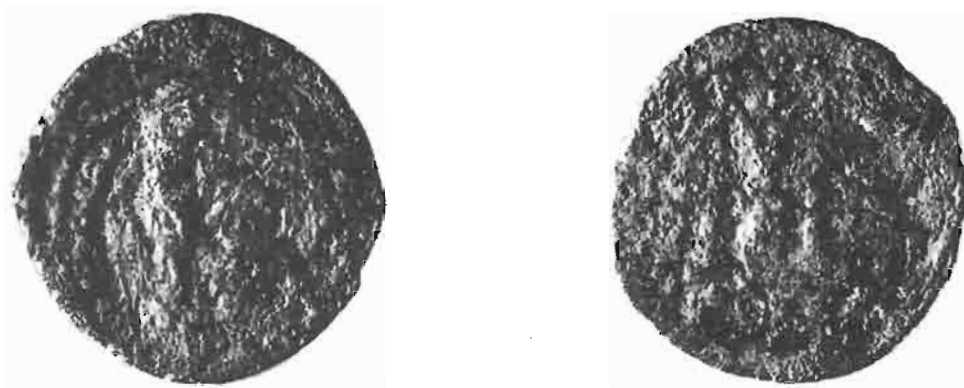
Pri archeologickom výskume pohrebiska Kostola sv. Margity P. Baxom v roku 2004 boli objavené dve byzantské mince z 11. – 12. storočia. (Mince boli prezentované na archeologickej komisii v roku 2006.)

Neveľký počet nálezov byzantských mincí z 11. – 12. storočia na území Slovenska zatiaľ znamená, že sa používali len okrajovo. Topografické rozloženie nálezov byzantských mincí nám ukazuje obchodnú trasu na území terajšieho Maďarska (dolný Dunaj, Tisza), ktorá pokračuje severozápadným smerom na území Slovenska, prípadne severným smerom na územie Poľska. Výskyt byzantských nálezov na Morave a v Čechách predlžuje ich tranzitné pôsobenie smerom na severozápad.

Najnovšie nálezy byzantských mincí v Bratislave v prostredí stredovekého osídlenia, v Banskej Štiavnici, ako aj nálezy na území Slovenska z 12. storočia nám poodhaľujú ich význam v peňažnom obeh. Nemožno v nich nevidieť aj vzrastajúci záujem byzantských panovníkov o prenikanie do politického diania v Uhorsku s následným kultúrnym a ekonomickým pôsobením. Možno v nich vidieť aj pamiatky na návštevy pútnikov do Svätej zeme či krížových výprav. Preto musíme byť opatrní pri každom náleze byzantskej mince, hlavne pri posudzovaní ich sekundárnych nálezov. Napríklad nález zo Svätého Jura vyvoláva veľa otázok, lebo môže ísť o časový horizont niekoľkých storočí.

Ekonomické prostredie Uhorska muselo byť značne závislé od vplyvu byzantskej meny, keď sa Belo III. (1172 – 1196) pokúsil o peňažnú reformu, ktorá sa z ikonografickej a metrologickej stránky tak veľmi líšila od dovtedajšieho uhorského menového vývoja. Vymaniť sa z tohto vplyvu nebolo jednoduché. Rozhodné hospodársko-politické tendencie v Uhorsku na rozhraní 12. a 13. storočia, upevnenie vlastnej meny a jej miesto v tovarovo-peňažnom obeh a postupná orientácia obchodu na západ, zmenšovali vplyv Byzantskej ríše na Uhorsko. Byzantské mince boli z vnútorného obehu vytlačované, postupne sa strácala ich peňažná hodnota a stávali buď zdrojom drahého kovu, alebo religióznym medailónom.

Hospodárske nároky Uhorska a stále väčšie politické a kultúrne väzby na západ vytlačovali Byzanciu z jej dovtedajších pozícií. Vnútorne problémy – hroziace až kolapsom Byzancie – nemohli tento trend zastaviť. Znovuoživenie Byzancie v nasledujúcich storočiach už našlo Uhorsko skonsolidované a s vlastným menovým systémom.

Obr. 1 Štúrovo: Justín II. a Sofia (565 – 578), follis.

Obr. 2 Poklad strieborných nádob, šperkov a mincí zo Zemianskeho Vrbovka z druhej polovice 7. storočia.

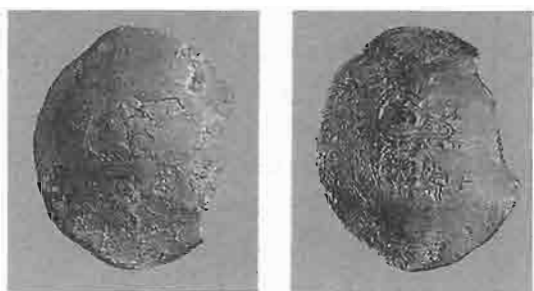
Obr. 3 Konštant II. Pogonatus (641 – 668), hexagram z pokladu zo Zemianskeho Vrbovka.

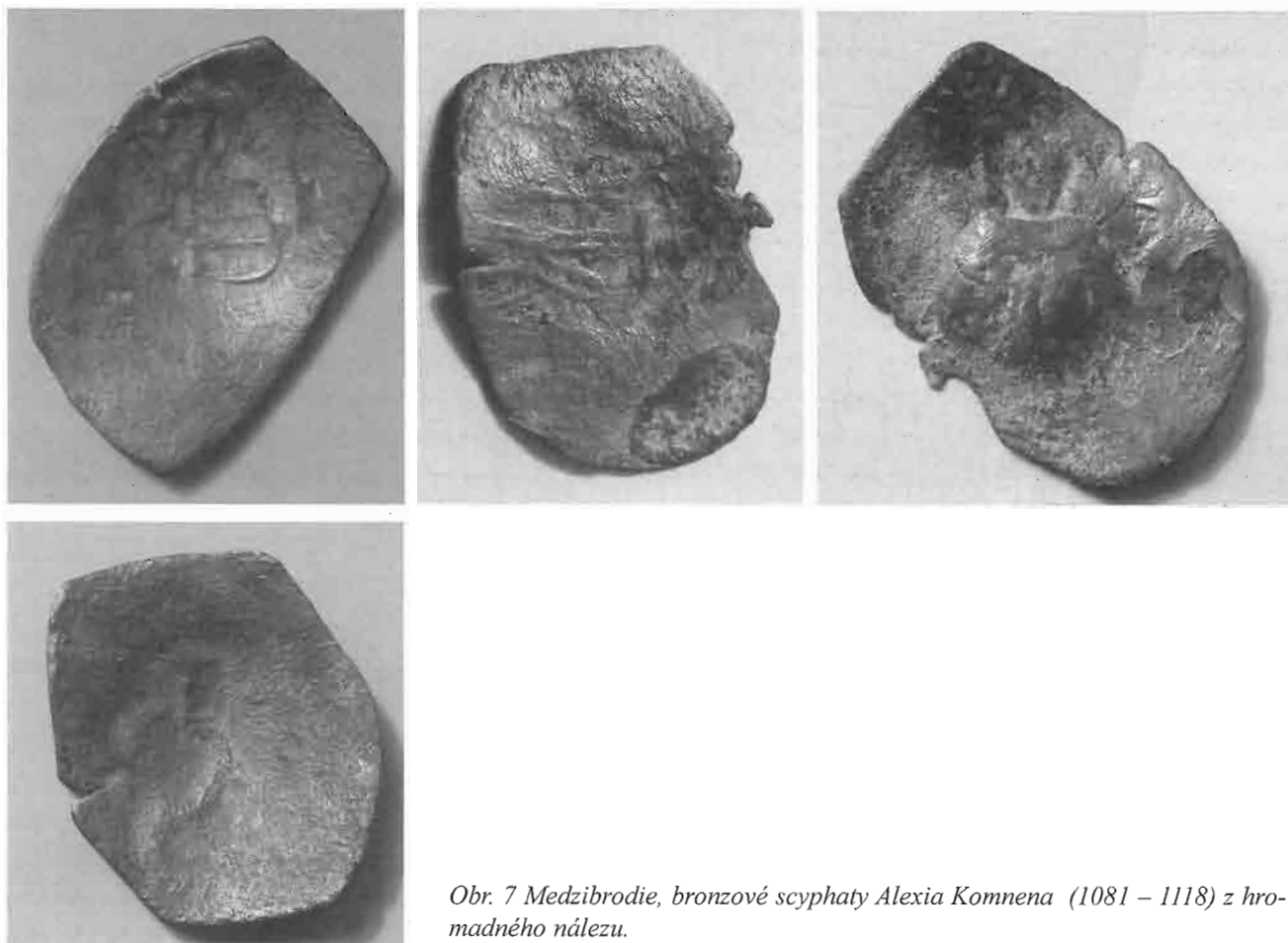
Obr. 4 Sekundárny nález solidu Konštantína V. Kopronyma (741 – 775) a Leva IV. Chazarského (775 – 780) z mincovne Syrakúzy, nález zo Svätého Jura.

Obr. 5 Hrobový nález – miliarens – (polovičná veľkosť) Konštantína VII. Porfyrogeneta (913 – 959) s Romanom I. z Nitry-Šindolky.

Obr. 6 Byzantská minca Manuela I. Komnena (1143 – 1180) z Bratislavy (Sedlárska ul. 2).

Obr. 7 Medzibrodie, bronzové scyphaty Alexia Komnena (1081 – 1118) z hromadného nálezu.

Literatúra

- AVENARIUS, A., 1989:** Byzantská minca v nomádskom prostredí na strednom Dunaji. Slovenská numizmatika, 10, Bratislava, s. 43 – 49.
- AVENARIUS, A. 1992:** Byzantská kultúra v slovanskom prostredí v VI. – XII. storočí. Bratislava.
- HOMAN, B., 1916:** Magyar pénztörténet 1000 – 1325. Budapest.
- HOLČÍK, Š., 1984:** Pektorálne kríže východného pôvodu. Zborník prác Ľudmile Kraskovskej (k životného jubileu). Bratislava, s. 257 – 283.
- FIALA, A., 1989:** Byzantské mince na Slovensku (VI. – XII. stor.). In: Slovenská numizmatika X. Bratislava, s. 19 – 64.
- FIALA, A., 1998:** Východorímske a byzantské mince na území Slovenska. Pamiatky a múzeá 2. Bratislava, s. 14 – 15.
- ONDROUCH, V., 1964:** Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava, s. 170 – 171.
- GEDAI, I., 1969:** Fremde Münzen im Karpatenbecken aus dem 11. – 13. Jahrhundert. Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, 21. Budapest, s. 101 a n.
- HLINKA, J., KOLNÍKOVÁ, E., KRASKOVSKÁ, Ľ., NOVÁK, J., 1978:** Nálezy mincí na Slovensku III. Bratislava, s. 41.
- HUNKA, J., BUDAJ, M., 2005:** Poklady mincí z Pezinka a okolia. Pezinok.
- KOVÁCS, L., 1984:** Über Münzen der ungarischen Landnahmezeit. Interaktionen der mitteleuropäischen Slawen und anderen Ethnika im 6. – 10. Jahrhundert. Symposium Nové Vozokany 3. – 7. Október 1983, Nitra, s. 157 – 163.
- KOLNÍKOVÁ, E., 1989:** Problémy tovarovo-peňažných vzťahov na Slovensku v 5. – 10. storočí. Slovenská numizmatika X. Bratislava, s. 19 – 39.
- KAZIMÍR, Š., 1989:** Tovarovo-peňažné vzťahy v období denárovej meny (11. – začiatok 14. storočia). Slovenská numizmatika. 10. Bratislava, s. 117 a n.
- Nálezy mincí na Slovensku IV.** (Kolníková, E. a Hunka, J.), 1994. Nitra, s. 93 – 94.
- RUTTKAY, A., 2000:** Slavs in the Central Danubian region from the 8th till the 11th century and the beginnings of the history of the Slovak nation. Slovaks in the Central Danube region in the 6th-to 11th century. Bratislava, s. 67 – 92.
- MARSINA, R., 2000:** Political structures in Slovakia from the 7th till the 11th. Slovaks in the Central Danube region in the 6th to 11th century. Bratislava, s. 93 – 106.

Die neusten Funde byzantinischer Münzen in der Slowakei

Resümee

Dieser Beitrag behandelt neuere Funde byzantinischer Münzen auf dem Gebiet der Slowakei. Der Autor analysiert ihre Fundsituationen, die in mehreren Fällen unklar sind, und bewertet in Kürze die Bedeutung dieser Funde für den Umlauf des Geldes und die Wirtschaft Ungarns.